

Latvijas simtgadei un Arņa Vīksnas piemiņai

20. GADSIMTA LATVIEŠU IZCILĪBAS MEDICĪNĀ

MAIJA POZEMKOVSKA

MVM, 2018

PAZĪSTAMĀKIE 20. GS. MEDICĪNAS DIŽGARI ŠAJĀ GADSIMTĀ (PĒC APTAUJAS REZULTĀTIEM; 2018)

Pauls Stradiņš

Viktors Kalnbērzs

Aleksandrs Bieziņš

Kristaps Rudzītis

Kārlis Barons

Āugusts Kirhenšteins

Pēteris Sņķers

Jānis Jankovskis

Jēkabs Alksnis

Ilmārs Lazovskis

Marta Celmiņa

Ēvalds Ezerietis

Aina Muceniece

LU Medicīnas fakultātes mācībspēki - Latviešu ārstu biedrības vadītāji. No kreisās: G.Reinhards, K.Barons, M.Zīle, J.Alksnis, P.Sņķers, stāv: J.Skuja, P.Stradiņš, N.Vētra, 1929. *No MVM krājuma*

www.ieverojamiemediki.lv

Gadsimtu mija;
XXI gadsimts

Romāns Lācis

Kristaps Zariņš

Bertrams Zariņš

Valdis Zatlers

Andrejs Ērglis

Zinātniekiem (medikjiem) veltīta marka pastmarku sērijā «Latvijas Republikai 100». *Dizaina autore Elīta Vīliama, 2017.*

PIRMĀS LATVIEŠU ĀRSTES

Medicīnas studijām latvietes, no kurām vairums nāca no Zemgales un bija Jelgavas meiteņu ģimnāzijas absolventes, galvenokārt izvēlējās Šveici, kur liberālā likumdošana radīja mazāk šķēršļu. Presē minēts, ka ap 1900. gadu Šveices universitātēs (Bernē, Cīrihē) medicīnu studē četras latvietes, bet desmit gadus vēlāk – jau 14.

Krievijas impērijā ārzemju diplomu netika atzīti, un, lai iegūtu prakses tiesības valstī, visi eksāmeni bija jāpārliet kādā no Krievijas universitātēm.

Pirmās divas, kas, pārlietot eksāmenus, ieguva ārsta tiesības Krievijā **1906. gadā**, bija **Klāra Hibšmane**, kas to veica Kazaņas universitātē, un **Anna Liberte** – Tomskas universitātē.

STUD. MED. DORA PLIEKŠĀNE (1870–1950)

Raiņa jaunākā māsa Doroteja dzimusi Kalkūnes pagasta Randenes muižas īpašnieka Krišjāņa Pliekšāna un viņa sievas Dārtas ģimenē.

Pirmā latviete, kas studējusi medicīnu no 1892. gada Cīrihes universitātē Šveicē un pēc tam vienā no vecākajām Eiropas universitātēm Monpeljē Francijā.

1897 Daugavpilī salaulājās ar advokātu P. Stučku. Dora studijas laulību dēļ nepabeidza un diplomu nesaņēma, taču ar savu paraugu un publikācijām presē mudināja sekotājas.

Pēc Otrā pasaules kara 1946. gadā atkal atgriezās Rīgā un dzīvojusi Mežaparkā, vienā mājā ar Annu Saksi. Mirusi 1950. gada 9. maijā, apbedīta Raiņa kapos, netālu no brāļa, blakus Paulam Daugem.

Medicīnas fakultātes studentes latvietes Bernē 1901. gada 28. februārī. No kr.: Klāra Hibšmane, Anastasija Čikste Rūtenfelde, Anna Liberte Rītere un Leonija Treigūte Neiberģa. *No MVM krājuma*

Studente D. Pliekšāne ap 1895.
Foto no RMM krājuma

PIRMĀ ĀRSTE UN PIRMĀ ZOBĀRSTE

KLĀRA HIBŠMANE (1878–1946)

Dzimusi Zaļenieku pagastā saimnieka ģimenē, pēc Jelgavas meiteņu ģimnāzijas beigšanas neveiksmīgi centusies iestāties Sieviešu medicīnas institūtā Pēterburgā, pēc tam devusies uz Šveici, kur 1900 iestājusies Bernes universitātē un no 1902 studijas turpinājusi Cīrihē. Tās sekmīgi noslēgusi ar doktora disertāciju «Par matu aplāziju» (1906), tādējādi K. Hibšmane uzskatāma par pirmo latvieti ar ārsta grādu.

Ārste zemstu medicīnas sistēmā Vjatkas guberņas Slobodskā (1907-1912), ko viņai bija ieteicis Rainis. Pēc tam līdz mūža beigām viņa strādāja par ārsti Rīgā (izņemot Pirmā pasaules kara laiku Rūjienā).

Higiēnas skolotāja Rīgas 3.vidusskolā (1921-1939). Pēc kara strādāja Veselības aizsardzības tautas komisariāta (ministrijas) poliklīnikā par ginekoloģi.

LATE VEIBELE JAKOVĻEVA (1877–1949)

Mācījusi Jelgavas meiteņu ģimnāzijā (1893-1896), studējusi Pēterburgas zobārstu skolā (1898-1901), gala eksāmenu noliekot Kara medicīnas akadēmijā.

Pirmā latviešu zobārste Rīgā (privātpraksē līdz 1915), kad kara apstākļu dēļ pārcēlās uz Petrogradu un tur strādāja specialitātē (līdz 1920), kādu laiku arī piepilsētā Ohtā. Atgriezusi Latvijā, Rīgas kara slimnīcas zobārste (1920-1922), līdztekus skolu zobārste.

LU Zobārstniecības institūta dibinātāja un vadītāja K. Barona asistente (1923-1934) un mācīja jaunus zobārstniecības studentus. Veicot pētījumus un novērojumus, viņa publicēja rakstus par dažu medikamentu ietekmi uz zobu apkārtējiem audiem, kā arī par skolēnu zobu higiēnu.

Klāra Hibšmane
No MVM krājuma

Sohnwald RIGA,
Ezke Kaln- u. Kl. Königsstr. 11/12.

Late Veibele
Foto no RMM krājuma

L.Veibeles
ģimenes atdusas
vieta Rīgā, 2018.

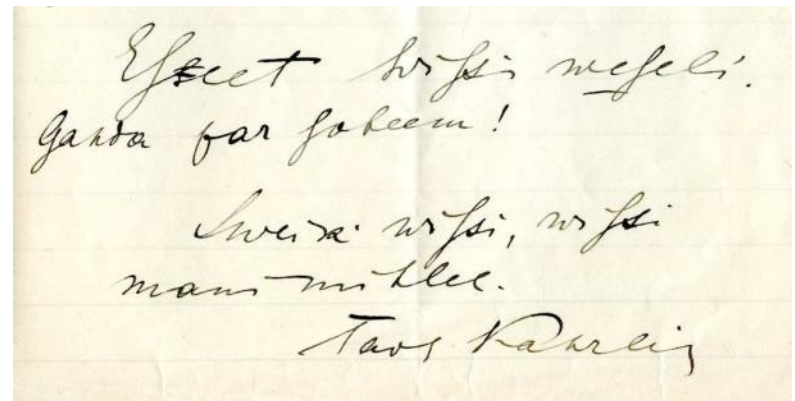
KĀRLIS BARONS (1865–1944)

Dzimis Pēterburgā Krišjāņa Barona ģimenē, beidzis tur ģimnāziju (1884)
Studējis Ķeizariskajā Maskavas universitātē dabaszinības un medicīnu (ārsta grāds 1891)
Skolu ārsts Rīgā (1892-1905), Rīgas–Orlas dzelzceļa ārsts (1899-1914)
Grodņas lazaretes galvenā ārsta palīgs (1914-17)
Latvijas Dzelzceļa galvenais ārsts (1919-20; 1922-27)
Veselības departamenta direktors (1920-22)
Latviešu ārstu biedrības priekšnieks (1919-23)
Zobārstniecības institūta dibinātājs un vadītājs (no 1921)
LU docents (no 1921), goda doktors (1930), profesors (no 1931)
Latvijas Sarkanā Krusta priekšnieks (1930-40)
Daudz augstu Latvijas un ārzemju apbalvojumu (apskatāmi izstādē «Latvijas Sarkanajam Krustam – 100»)

Kārlis Barons ar ģimeni un vecākiem Krišjāni un Dārtu, Rīgā, 1909.

Kārļa Barona vēstules sievai no Grodņas (1914-15)

No MVM krājuma

AIZMIRSTAIS PAULS DAUGE (1869–1946)

Dauges ģimene Saukā. Pa labi Aleksandrs, vidū tēvs Juris, pa kreisi Pauls, ap 1897.
No MVM krājuma

P. Dauges ekspozīcija Maskavā, 2014. Foto: M. P.

Zobārsts, filozofs, publicists, revolucionārās kustības dalībnieks.

Skolotājs dzimtajā Saukā (1888-1893). Studējis zobārstniecību Berlīnē (1893/1894), Tērbatā (1894), Pēterburgā (1895) un Maskavas Zobārstniecības institūtā (1895-1897). Zobārsts Maskavā (1897-1917).

Apgāda vadītājs Maskavā (1906-1913). Pēc Oktobra revolūcijas bija Tautas veselības aizsardzības komisariāta (*Наркомздрав РСФСР*) kolēģijas loceklis, zobārstniecības nodaļas vadītājs (1918–1929), pēc viņa iniciatīvas 1922. gadā nodibināja Maskavas Zobārstniecības institūtu un žurnālu *Одونتология и стоматология* (1923).

PSRS Valsts Stomatoloģijas un odontoloģijas institūta profesors (1928-1931), medicīnas zinātņu doktors (1934). Cietis Staļina represijās (1937 arestēts, 1938. 29.IX nošaujamo personu sarakstā; atbrīvots 1939).

Publicējis brošūru «Dzīves apnikums un dzīves prieks» (1912), kurā risinājis ētikas jautājumus (par pašnāvības cēloņiem utt).

Raiņa biogrāfs un daiļrades pētnieks.

Pasaules revolūcijas vadoņa Ļeņina zobārsts (līdz 1922).

Pauls Dauge, 1921.

Pauls Dauge, Rainis, Aspazija Čihhē, 1911.
No RMM krājuma

PAULS DAUGE

No 1945 Latvijā, bijis LKP CK Partijas vēstures institūta līdzstrādnieks.

LPSR Nopelniem bagātais kultūras darbinieks (1945).

P. Dauges vārdā bija nosaukta iela Rīgā (1977-1991) un 1. medicīnas skola (tagadējā Rīgas 1. medicīnas koledža, kurā no 1963 sagatavoja zobu tehniķus).

Brālis Aleksandrs Dauge (1968-1937) – pedagogs un publicists, LR izglītības ministrs (1921-1923), LU profesors, LU goda doktors (1931). Brāļadēls Nikolajs Dauge (1895-1964), Konservatorijas pedagogs, klavieru klases vadītājs.

Pēdējā P. Dauges fotogrāfija, Rīgā, 1946. No MVM krājuma

LPSR ārstu kongress Rīgā, 1946. IV. No kr.: P. Dauge, N. Semaško, LPSR Ves. aizs. ministrs Ernest Ameriks

Kuģis «Pauls Dauge», 1975

P. Dauges simtgade P. Stučkas LVU, 1969

Piemineklis pie Saukas mācītājmuižas (atklāts 1972), 2016

Paula Dauges kapavieta Raiņa kapos, 2018. Foto: M. P.

AUGUSTS KIRHENŠTEINS (1872–1963)

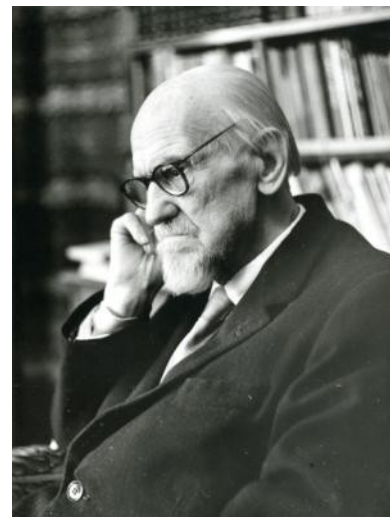
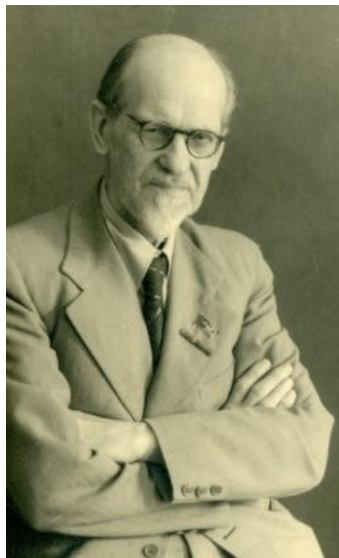
Mikrobiologs un politiķis. Krietns zinātnieks un godkārīgs valstsvīrs kolaboracionists, – šādi epiteti veltīti spožai un strīdīgai personībai Latvijas vēsturē. Dzimis Mazsalacas Valtenbergas muižā krodzinieka ģimenē. Beidzis Aleksandra ģimnāziju Rīgā (1892) un Tērbatas Veterināro institūtu (1901), bijis veterinārārsts Valmierā un Limbažos. Pēc 1905. gada revolūcijas emigrējis uz Šveici, strādājis Cīrihē un Davosā, Pirmā pasaules kara laikā Serbijas armijas veterinārārsts, tad pētnieks Ženēvā un Lugāno; 1917. gadā atgriezies Latvijā.

LU Lauksaimniecības fakultātes docents (1919-1923), pēc disertācijas aizstāvēšanas (1923) par baktēriju iekšējo uzbūvi un attīstību (pirmā doktora disertācija Latvijā) – profesors.

LU Serumstacijas direktors (1923–1938), Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrības priekšnieks (1925–1927), Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijā profesors (1939–1940), LVU Veterinārmedicīnas fakultātes profesors un katedras vadītājs (1940./1941.), LVU un RMI Mikrobioloģijas katedras vadītājs (1944–1953), LPSR ZA Mikrobioloģijas institūta direktors (1946–1962). Vitamīnu popularizētājs.

Politikā: Latvijas Tautas valdības priekšsēdētājs (1940), LPSR APP priekšsēdētājs (1940–1952) un PSRS APP priekšsēdētāja vietnieks (1941–1952). Divi TZO, seši Ļeņina ordeņi u.c.

Četri no sešiem A.Kirhenšteina jaunākajiem brāļiem – Arnolds, Oskars, Hermanis un Rūdolfs miruši PSRS 1938. gadā (represiju upuri). Audžumeita Lidija, ārste (1903-1943).

No MVM krājuma

JĒKABS ALKSNIS (1870–1957)

Latviešu ķirurģijas patrons, vadošais ķirurgs Latvijā starp abiem pasaules kariem. Dzimis Durbes pagasta Ķiviļos galdnieka ģimenē. Pēc Liepājas Nikolaja ģimnāzijas beigšanas (1890) studēja Tērbatā; ārsts (1895). Ārsts Lazdonā. 1897 iesaukts Krievijas armijā un dienējis Polijā (Koveļā), piedalījies krievu-japāņu karā (1904-1905). Prof. S. Fjodorova (1869–1936) vadībā Ķeizariskajā Kara medicīnas akadēmijā Pēterburgā aizstāvējis doktora disertāciju par urīnvada operācijām (1907) un turpmāk līdz 1910. gadam dienēja Liepājā, kur palika arī pēc atvaļināšanas un uzcēla savu klīniku (1912) Graudu ielā 28 (ar piemiņas plāksni iezīmēta 1990). Pirmā pasaules kara laikā – kara ārsts frontē un lazaretēs priekšnieks Vitebskā. Ārsts Liepājā (1918-1920).

Pēc jaundibinātās LU aicinājuma pārcēlies uz Rīgu, tika ievēlēts par docentu, vēlāk par profesoru (1924) un Fakultātes ķirurģijas klīnikas vadītāju (līdz 1940). LU Medicīnas fakultātes dekāns (1931–1933), 1930-1931 – arī fakultātes klīniskās pamatbāzes Rīgas pilsētas 2. (tagad P. Stradiņa klīniskās universitātes) slimnīcas medicīniskais direktors.

Latvijas Ārstu Žurnāla dibinātājs un redaktors (1923–1939; 1942–1944), Latvijas Ārstu profesionālās savienības priekšnieks (1926–1930) un Latviešu ārstu biedrības priekšnieks (1929–1932). J. Alksnis izaudzināja spēcīgu latviešu ķirurgu jauno paaudzi. Veicis pētījumus operatīvajā uroloģijā, abdominālajā ķirurģijā, anestezioloģijā, karalauka ķirurģijā un latviešu tautas medicīnā, sekmējis Latvijas medicīnas izešanu Eiropas aprītē.

Vitauta Dižā U (Kauņā) goda doktors (1933), Somijas un Igaunijas ārstu biedrību goda biedrs. TZO III (1927) un II (1935).

Pēc kara emigrācijā, miris Londonā, pelni pārbedīti Rīgā (1995).

Prof. J. Alksnis pēc lekcijas, 1924. *No MVM krājuma*

Bijusī J. Alksņa klīnika Liepājā, 2018. *Foto: M.P.*

ALKŠŅU DZIMTAS MEDIĶI

Arī abi jaunākie Jēkaba Alkšņa brāļi bija ārsti.

Jānis Alksnis, 1925

JĀNIS ALKSNIS (1882–1930)

Pēc Liepājas Nikolaja ģimnāzijas beigšanas (1904) studējis arhitektūru Pēterburgas Mākslas akadēmijā (1904-1905), bet studentu streiku dēļ bijis spiests mācības pārtraukt. Strādājis par zīmēšanas skolotāju Liepājā. Studējis medicīnu Tērbatā (1907-1913; ārsts). Tvaikoņa «Kursk» ārsts Krievijas–Amerikas līnijā (1914 no Anglijas atgriezās Arhangeļskā). Daugavpils Kara slimnīcas priekšnieks (1922-1930), pulkvežleitnants (1924). TZO IV (1930).

Jānis un Jēkabs (pa labi) ar kundzēm Daugavpils dzīvoklī.

KLĀVS ALKSNIS (1884–1937) beidzis Tērbatas Veterināro institūtu (1910), veterinārārsts Liepājā. 15. Liepājas aizsargu pulka vecākais veterinārārsts (līdz 1936). TZO IV un Aizsargu Nopelnu krusts.

ARVEDS ALKSNIS (1910–1991)

Jēkaba Alkšņa dēls. Dzimis Liepājā, beidzis liceju Francijā (1929), LU Medicīnas fakultāti (1933), Dr.med. (1938). Ārsts Valmieras pilsētas slimnīcā un Rīgas kara slimnīcā (1940). Otrā pasaules kara laikā 1944. gada jūlijā tika iesaukts Latviešu leģionā, bija kara lazarettes ķirurģiskās nodaļas vadītājs, strādāja Liepājā, vēlāk Šverīnē, kur 1945. gada 2. maijā nokļuva angļu gūstā. Līdz 1951. gadam vadīja ķirurģijas nodaļu Lībekas bēgļu slimnīcā, pēc tam pārcēlās uz dzīvi uz ASV, kur bija LĀZA priekšnieks (1968-1975).

Paula Stradiņa balvas laureāts (1991). Publicējis atmiņu grāmatas «Hipokrats spīlēš» (1980 ASV, 1993 Rīgā), «Panaceja un viņas mācekļi» (1987), «Mazpilsētas ārsts» (1988), «Ārsti un slimnieki» (1990). Miris ASV, Kalifornijā.

Dr. Arveds Alksnis Rīgā, 1989.
No MVM krājuma

ALEKSANDRS BIEZIŅŠ (1897–1975)

- Latvijas bērnu ķirurģijas tēvs. Tā iekalts arī viņa kapa pieminekļī.
- Madonas novada Biksēres pagasta Dilmaņos, kur kārts A. Bieziņa šūpulis, izveidots pirmais medicīm veltītais memoriālais muzejs Latvijā (1987; atklāts 1989).
- Bieziņa auditorija – Rīgas Stradiņa universitātes galvenajā ēkā (1988).
- Aleksandra Bieziņa vārdā nosaukta jauna iela (1986) Rīgā, Zolitūdē.
- Aleksandra Bieziņa balva – par izcilu veikumu bērnu ķirurģijā (kopš 1989).

Studējis medicīnu Tērbatā, turpinājis LU (ārsta diploms 1923), turpmāko dzīvi saistīja ar Rīgas bērnu slimnīcu (no 1939 – bērnu ķirurģijas klīnikas vadītājs). No 1948. gada profesors bija Rīgas Traumatoloģijas un ortopēdijas zinātniskās pētniecības institūta bērnu klīnikas vadītājs, no 1959. līdz 1965. gadam – institūta direktora vietnieks zinātniskā darbā.

No 1937 – Sporta medicīnas kabineta un institūta vadītājs, Fizikālās terapijas institūta un poliklīnikas vadītājs (1938–1942), Veselības veicināšanas biedrības Ķermeņa labošanas sekcijas vadītājs (1937–1940). Līdztekus LPSR Traumatologu un ortopēdu zinātniskās biedrības priekšsēdētājs (1957–1964), LPSR Ķirurgu zinātniskās biedrības priekšsēdētājs (1965–1973), no 1964 – LPSR Veselības aizsardzības ministrijas galvenais bērnu ķirurgs.

Zelta skalpelis, pasniegts prof. A. Bieziņam 1973. gada 31. janvārī kā atzinība par viņa nopelniem ķirurģijā, traumatoloģijā un ortopēdijā. *No MVM krājuma*

PAULA STRADIŅA FENOMENS

Nenoliedzams ir fakts, ka bez Stradiņa Latvijas medicīna būtu savādāka.

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs apkopo Stradiņa paša savāktos eksponātus un ir lielākais medicīnas muzejs Austrumeiropā. Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīca ir viena no labākajām slimnīcām Latvijā. Stradiņa vārdā ir nosaukta universitāte – viena no lielākajām, prestižākajām, un respektētākajām universitātēm Latvijā.

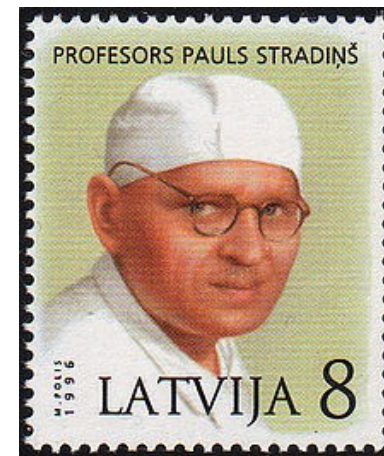
Stradiņa vietu Latvijas medicīnā noteica darbošanās grūtajos pēckara gados (viņa mūža sabiedriskās darbības apogejs bija 1944.-1947.), izmisīga cīņa par medicīnu, par tradīciju saglabāšanu, organizējot, reorganizējot, pielāgojoties, radot. 1944 Stradiņš uzskatīja, ka jāpaliek dzimtenē (Latvijas labad).

Tajā pašā laikā **P. Stradiņa traģiskākais mūža posms bija 1947.–1953. gads**, kad viņu gribēja salauzt, pārveidot, sovjetizēt.

Kampaņa pret Paulu Stradiņu 1947. gadā, kad ar LKP CK sekretāra A. Pelšes rakstu avīzē *Cīņa* Latvijā sākās kampaņa pret zinātniekiem un augstskolu mācītājiem (vecajiem kadriem, apsūdzot tos nacionālismā utt.).

Augstas ārsta ētikas pamatprincipi, kurus viņam bija mācījusi dzīve un no kuriem viņš vadījās visu mūžu. Stradiņš bija padomju iekārtai lojāls speciālists, kurš jebkuros apstākļos centās veikt savu darbu godprātīgi un bija tāls no politiskām ambīcijām (nebija PSKP biedrs).

21.gadsimta RSU studentu domas: Stradiņš ir ikoniska personība Latvijas medicīnā un vēsturē. Stradiņš bija izcils ārsts, jo savu dzīvi ziedoja slimajiem (glāba dzīvības, nesaudzējot savējo); viņš bija vīrs ar godu. Stradiņš nebija ģeniāls, bet savas dzīves laikā izdarījis ģeniālu darbu. Stradiņu atpazīst muzeja dēļ; mūsdienās vairāk atpazīst universitāti un slimnīcu nekā viņu pašu. Stradiņš bija ietekmīga personība (cilvēki viņam uzticējās gan kā ārstam, gan kā harizmātiskai personībai). Stradiņš bija īsts patriots, kas Latvijas vārdu izgaismoja pasaulē

Pastmarka, 1996. *M. Polis*

Pēdējā P. Stradiņa fotogrāfija, 1958. VIII.

No MVM krājuma

PAULA STRADIŅA MĀSAS

ANNA STRADIŅA (1901–1953) – ķirurgē, onkoloģe

Vidējā māsa Anna pēc vidusskolas beigšanas Vitebskā devās uz Petrogradu, lai studētu medicīnu Psihoneiroloģiskajā institūtā. 1922. gadā atgriezās Latvijā un 1924.gadā uzsāka studijas LU Medicīnas fakultātē, ko beidza 1931.gadā ar ārsta grādu.

Paralēli studijām strādāja kā volontiere LU ķirurģijas klīnikā Rīgas pilsētas 1.slimnīcā, kā atalgojumu saņemot tur brīvu dzīvokli un uzturu.

LU asistente (1931-34), ārste-ķirurgē Rīgas pilsētas 1. slimnīcā (no 1934)..

Visgrūtākais bija 1944.gada rudens, kad Anna divatā ar Jāni Jēgermani (1895–1968) kādu laiku faktiski bija vienīgie ķirurgi visā slimnīcā. Lielās pārslodzes dēļ Anna smagi saslima un tas paliekoši iedragāja veselību.

No 1944./1945. līdz 1951.gadam bez tiešā nodaļas darba slimnīcā Anna strādāja par LVU Hospitālās ķirurģijas katedras asistenti un Rīgas 1. poliklīnikas ārsti-onkoloģi, kā arī vadīja slimnīcas onkoloģisko punktu.

MINNA VITOMSKA (1897–1978) – ārste Sēlijā un onkoloģe Rīgā

Gandrīz divus gadus jaunākā Paula māsa Minna sākoties karam, 1915. gadā pārcēlās ar māsām pie brāļa uz Pēterpili, kur mācījusies O. Krotovas Rīgas sieviešu ģimnāzijā, ko beigusi 1918.gadā ar sudraba medaļu.

Petrogradā Minna dzīvoja kopā ar brāli un sākumā studēja vēsturi Bestuževa Augstākajos sieviešuursos, bet pēc pirmā kursa pārgāja uz Kara medicīnas akadēmiju, lai studētu medicīnu (1919-1921). Ārsta grādu ieguva LU (1928).

Vēlāk specializējās onkoloģiskās slimībās. Rajona ārste Jēkabpils apriņķa Saukas un daļēji Zalves pagastā (1929–1932), Sunākstes pagastā (1932–1935). No 1935 līdz 1953 – ārste Rīgā.

Anna Stradiņa

Minna un Pauls Pēterpilī,
1921
No MVM krājuma

FLORENSES NAITINGEILAS MEDAĻAS LAUREĀTES

1925. gadā – Marta Celmiņa (1880-1937)

1929. gadā – Elza Grīvāne (1892–1935)

1931. gadā – Justīne Kušķe (1892–1977)

1933. gadā – Elza Nulle Sיעniece (1895–1977)

Justīne Kušķe

Marta un Hugo Celmiņi Grodņā, 1916.
No MVM krājuma

ĢENERĀLIS PĒTERIS SNIĶERS (1875–1944)

J.R.Tillberga gleznotais P. Sniķera portrets. LNMM īpašums

Pēteris un Lūcija Sniķeri.
Foto no MVM krājuma

P. Sniķers dzimis Skultes pagasta Kazbuļos zemnieka ģimenē. Absolvējis Rīgas Nikolaja ģimnāziju 1896. gadā, viņš devās uz Pēterburgu, kur Kara medicīnas akadēmijā 1901. gadā ieguva ārsta diplomu, trīs gadus specializējās dermatovenerologa profesora Timoteja Pavlova (1860–1932) klīnikā un 1904. gadā aizstāvēja doktora disertāciju par papulonekrotiskā tuberkulīda būtību. P. Sniķers dienēja Rīgas kara hospitālī, piedalījās Pirmajā pasaules karā, arī latviešu strēlnieku vienībās, līdztekus no 1916. līdz 1918. gadam lasīja privātdocenta kursu sifilidoloģijā Tērbatas universitātē.

1919. gadā P. Sniķers piedalījās LU un tās Medicīnas fakultātes dibināšanā, 1921. gadā tika ievēlēts par docentu un 1923. gadā – par profesoru, vadīja Ādas un venerisko slimību katedru un no 1933. līdz 1935. un no 1937. līdz 1939. gadam bija fakultātes dekāns.

No 1919. līdz 1933. gadam P. Sniķers bija Latvijas armijas Kara sanitārās pārvaldes priekšnieks, 1923. gadā viņam piešķirta ārsta ģenerāļa dienesta pakāpe. Sabiedriskā jeb nevalstiskā jomā P. Sniķers no 1932. līdz 1938. gadam bija Latviešu ārstu biedrības priekšnieks, no 1921. līdz 1937. gadam – Latvijas Baltā Krusta biedrības priekšnieks un no 1934. līdz 1937. gadam – Vēža apkarošanas biedrības valdes priekšsēdētājs. Viņš bija arī pazīstams mecenāts, savāca plašu mākslas darbu kolekciju.

Profesors Pēteris Sniķers apbalvots ar TZO III (1926) un II (1928), Aizsargu Nopelni krustu, Latvijas Sarkanā Krusta Goda krustu, pieciem Krievijas impērijas ordeņiem, kā arī Lietuvas, Polijas un Igaunijas ordeņiem.

KRISTAPS RUDZĪTIS (1899–1978)

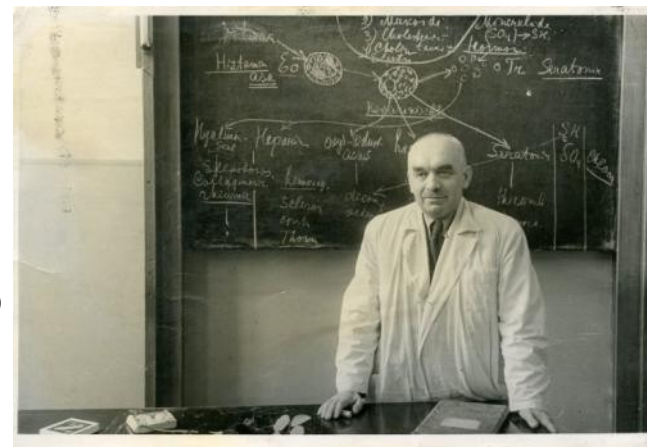

Students K.Rudzītis
No MVM krājuma

Pēc Arņa Vīksnas domām, viena no oriģinālākajām personībām aizgājušā gadsimta medicīnas vēsturē Latvijā. Viņa redzesloks bija ārkārtīgi plašs ne tikai aptverto problēmu, bet arī laika virzības ziņā. Pārlasot profesora pirms pusgadsimta vai pat agrāk uzrakstīto, rodas divaina sajūta – nekas vai tikpat kā nekas no viņa teiktā nav novecojis. Profesors redzēja laikam pāri tālu uz priekšu.

Savos zinātniskajos pētījumos K. Rudzītis aplūkojis fokālās infekcijas nozīmi slimību ģenēzē, holesterīna lomu aterosklerozes attīstībā, meteoroloģisko un citu faktoru izraisītās pārmaiņas cilvēka organismā u.c.

Nozīmīgākie darbi: mācībgrāmata par iekšējo slimību diagnostiku 1949. gadā (ceturtais izdevums 2004.) un divdaļīgā medicīnas terminoloģijas vārdnīca (1973., 1977., 2005.).

Dzimis Grobiņas apriņķa Tadaikšos tautskolotāja ģimenē. Ar zelta medaļu beidzis Liepājas Nikolaja ģimnāziju, studējis Kara medicīnas akadēmijā Petrogradā, ārsta diplomu ieguvis LU (1923).

Akadēmisko darbību sācis profesora Mārtiņa Zīles klīnikā, zināšanas pilnveidojis Ķīlē, Vācijā.

Dr.med. (1932), LU mācībspēks, internās medicīnas katedras un klīnikas vadītājs, akadēmiskās skolas izveidotājs un vairāku ārstu paaudžu audzinātājs, ticis gan slavēts, gan vajāts.

Padomju okupācija apstādināja K.Rudzīša akadēmisko izaugsmi uz gandrīz 20 gadiem. Pārtestācijā (1948) Rudzīša disertācija netika atzīta par padomju kandidāta disertācijas vērtu un docenta nosaukums atjaunots tikai 1950. gadā. Šajos gados Kristaps Rudzītis apmēram 25 reizes pratināts MVD (par viņa kā ārsta un Talsu slimnīcas vadītāja darbību Kurzemes ielenkumā (1944-1945), kā arī par P. Stradiņa u.c. docētāju politiskajiem uzskatiem. K. Rudzīša politiskā rehabilitācija notika tikai 1958. gadā, kad līdz politiskā režīma atslābšanu viņš kļuva par LPSR Terapeitu zinātniskās biedrības priekšsēdētāju.

ILMĀRS LAZOVSKIS (1931–2003)

Par mūža spilgtāko vainagojumu varēja kļūt profesora Ilmāra Lazovska izvirzīšana par pirmo atjaunotās Latvijas Republikas prezidentu 1993. gada vasarā, jo viņa vārds bija plaši pazīstams sabiedrībā.

Profesora Ilmāra Lazovska medicīnas fonds (ASV, 2004) – LĀZA iedibinātas stipendijas centīgākajiem vecāko kursu medicīnas studentiem Latvijā, ko piešķir katru gadu.

Dzimis Rīgā, beidzis 1956. gadā Rīgas Medicīnas institūtu (1956), pāris obligātos gadus nostrādājis Gulbenē un atgriezies Rīgā, kur RMI /AML un Stradiņa slimnīcā nostrādājis līdz mūža galam, 1964. gadā aizstāvot medicīnas zinātņu kandidāta disertāciju, bet 1978. gadā – doktora disertāciju nefroloģijā, 1972. gadā ticis ievēlēts par katedras vadītāju, 1979. gadā – par profesoru, un 1992. gadā – par Latvijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķi.

Medicīnas terminoloģijā paliekošs profesora lieldarbs ir vairākvalodu vārdnīca «Klīniskie simptomi un sindromi» (1971; 5. izd. 2001, 1184 lpp.). Profesora interesi saistīja arī medicīnas ētika un vēsture (renesanses ārsta Paracelza uzskati un reformas), bet medicīnas un zinātnes filozofijā – fenomenoloģiska pieeja, kā arī haosa teorija (nelineārā dinamika) iekšķīgās slimībās.

2011. gadā LĀB iedibināja Ilmāra Lazovska balvu par fundamentālu ieguldījumu medicīnā. Balva darināta no Brazīlijas granīta un nostiprināta uz melna Zviedrijas granīta pamata. Balva simbolizē virzību augšup. Balvas izveidi finansiāli nodrošināja LĀZA biedres ārstes Lidijas Kazaines (1910-2004 ASV) atstātais mantojums.

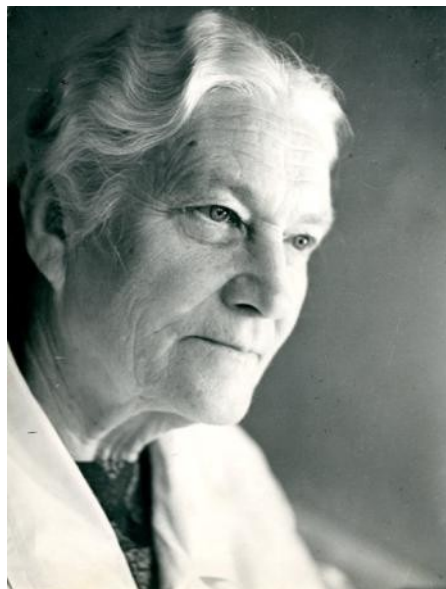

Ilmāra Lazovska balva

Saņemot K.Rudzīša balvu, 1999.
Foto no MVM krājuma

KSENIJA SKULME (1893–1967)

Dzimusi Babītes pagasta rakstveža ģimenē. Pēc V. Maldoņa privātģimnāzijas absolvēšanas Rīgā (1911), studēja Maskavā Augstākajos sieviešuursos filoloģiju, bet Pasaules kara laikā bija žēlsirdīgā māsa Petrogradā (līdz 1920). Atgriezusies Latvijā, K. Skulme studēja LU Medicīnas fakultātē (1927; ārste). Strādājusi Rīgas pilsētas 2. un 1. slimnīcā, slimokasēs un vairākās poliklīnikās, 1944. un 1945. gadā bija Valsts onkoloģiskās slimnīcas galvenā ārste un no 1945. līdz 1952. gadam – Rīgas pilsētas 2. (diētas) slimnīcas galvenā ārste. No 1944-1949 medicīnas studentiem lasīja lekcijas dietoloģijā, 1948. gadā aizstāvēja medicīnas zinātņu kandidātes disertāciju par kuņģa un divpadsmitpirkstu zarnas čūlas cēloņiem un diētas terapiju. LPSR Zinātņu akadēmijas Uztures institūta sektora vadītāja (1946-1951), no 1951. gada LEKMI līdzstrādniece un no 1961. gada Uztura sektora vadītāja.

Ksenija Skulme pēc doktora disertācijas aizstāvēšanas 1958. V. Foto no MVM krājuma

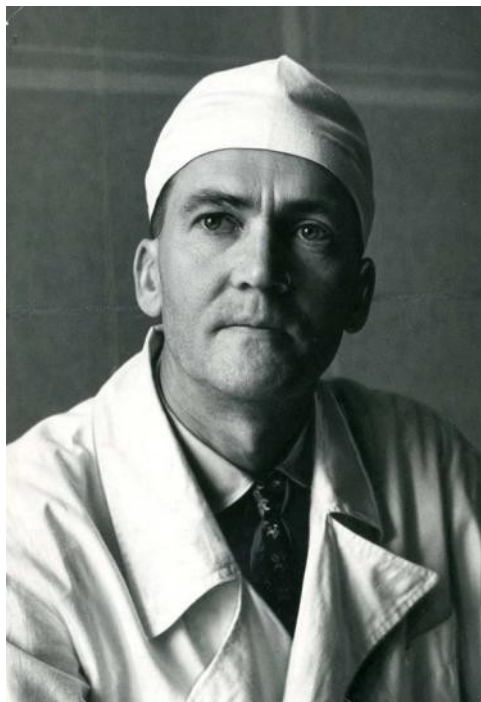
Pēc tam, kad 1959. gadā K. Skulme bija aizstāvējusi medicīnas zinātņu doktora disertāciju «Kuņģa priekšvēža un kuņģa vēža etioloģijas, patoģenēzes un agrīnas diagnostikas jautājumi», 1963. gadā viņa tika ievēlēta par profesori un šai pašā gadā saņēma LPSR Nopelniem bagātās zinātnes darbinieces goda nosaukumu.

LPSR Veselības aizsardzības ministrijas galvenā dietoloģe (1948-1952; no 1959).

Sarakstījusi vairākas grāmatas («Par slima cilvēka uzturu», 1954; «Piens, augļi, ogas un dārzāji cilvēka uzturā», 1959; «Uzturs veselības sardzē», 1960; «Uzturs, slimības, vecums», 1969 u.c.)

Propagandējusi pareiza uztura atziņas (K.Skulmes redakcijā izdota «Ārstnieciskā uztura rokasgrāmata», 1966).

ĒVALDS EZERIETIS (1913–2013)

Dzimis Valkas apriņķa Kalncempju pagasta Ezerniekos lauksaimnieka ģimenē un līdz uzvārda maiņai saucies Jēgers (1940). Beidzis Cesvaines ģimnāziju (1932), LU Medicīnas fakultāti (1940), strādājis Jēkabpilī un 1943. gadā mobilizēts vācu armijā, kur leitnanta dienesta pakāpē bija pārsiešanas punkta ķirurgs un trieciendivīzijas galvenais ķirurgs.

P. Stradiņa aicināts, no 1945. gada Ē. Ezerietis bija LVU un RMI Fakultātes ķirurģijas katedras asistents, 1955. gadā aizstāvēja medicīnas zinātņu kandidāta disertāciju par vairogdziedzera ķirurģiju.

Līdztekus viņš pievērsās kardiķirurģijai un 1958. gada 31. martā veica pirmo sirds operāciju pēckara Latvijā, asistējot klīnikas darbiniekiem Veronikai Rozenbahai, Ojāram Aleksim un profesoram Jevgeņijam Mešalkinam (1916–1997) no Maskavas/Novosibirskas.

Aktīvā darba laikā profesors bija pievērsies gandrīz visām ķirurģijas nozarēm un it sevišķi aizrāvies ar vairogdziedzera slimību ķirurģisku ārstēšanu. Viņš izstrādājis saudzējošu vairogdziedzera ķirurģiskās ārstēšanas metodi un veicis vairāk nekā 7000 vairogdziedzera operāciju.

Ar lielu iedvesmu Ē. Ezerietis pievērsās sirds slimību ķirurģiskai ārstēšanai, veicot vairāk nekā 700 sirds operāciju.

Kā plaša profila ķirurgs viņš operēja arī barības vadu, kuņģi u.c. Strādājot par profesoru konsultantu, viņš pētīja dabisko materiālu kadiķu un liepas ietekmi uz recipientu.

Profesora dzimtās mājas Ezernieki, 2017. Foto: M.P.

AINA MUCENIECE (1924–2010) UN VIROTERAPIJA

Vai viņas mūža devums atbilst Nobela prēmijai?

LZA goda locekle (1992), valsts emeritēta zinātniece (1996) imunoloģijas, onkoloģijas un virusoloģijas problēmās.

20. gs. 60. gados toreiz jaunā zinātniece Aina Muceniece atrada veidu, kā pieradināt vīrusus, lai tie cilvēkā atrastu un iznīdētu ļaundabīgo audzēju. Tā radās unikālas pretvēža zāles RIGVIR – Rīgas vīruss (viroterapijas preparāts ar pretaudzēja darbību, imūnmodulators; reģistrēts VZA 2004).

Beigusi LVU Medicīnas fakultāti (1948), medicīnas zinātņu kandidāte (1954), medicīnas zinātņu doktora grāds (1974), Dr.habil.med. (1992). No 1946. līdz 1993. gadam strādājusi LZA A. Kirhenšteina Mikrobioloģijas institūtā.

Zinātniskā konsultante imunoloģijas problēmās Republikas Onkoloģiskā dispansera poliklīnikā (1977–1981) un Paula Stradiņa Republikas klīniskās slimnīcas poliklīnikā (1981–2003).

Aina Muceniece

*Mēs saknēs turamies,
No saknēm augam.
Mēs degam, liesmojam.
Mēs - zinātkāro cilts.
Mēs jaunus liesmu asnus dedzam.
Mēs tālāk redzam.
Mēs - zinātkāro cilts.*

*Zinātne, zinātne vienojies,
Cilvēci sargāt, apslies.*

Kleistos, 1988.

OLIMPISKĀ ČEMPIONE INESE JAUNZEME (1932–2011)

Jauns olimpiskais rekords XVI Vasaras olimpiskajās spēlēs Melburnā 1956. 28.XI un pirmā olimpiskā čempione Latvijas sporta vēsturē.

RMI (1960), Latvijas PSR Valsts prēmija par līdzdalību jaunas kaulu saudzēšanas metodes izstrādē (1970)

Darba Sarkanā Karoga ordenis (1957).

PSRS Nopelniem bagātā sportiste sasniedza augstas virsotnes savā profesijā – medicīnā. Viņa apliecināja sevi kā izcilu traumatologu – ortopēdi un plastiskās ķirurģijas speciālisti, saņemot medicīnas doktores grādu (1969) un LPSR Valsts prēmiju.

No 1970 – RMI (vēlāk Latvijas Medicīnas akadēmijas) Ortopēdijas katedras docētāja.

Inese Jaunzeme – ne tikai izcila ārste, bet viena no spilgtākajām personībām Latvijas sportā. Aktīva olimpisko ideālu popularizētāja, ilggadēja Latvijas Olimpiešu kluba prezidente (no 1999), Latvijas Šķēpmetēju kluba dzīves veidotāja. TZO IV (2000).

Lit: *Jaunzeme V. Mana mamma – Dieva lutekle*. R.: Zvaigzne, ABC, 2013.

Čempiones Ineses Jaunzemes sagaidīšana Rīgā, 1957. 11.I. No LNA VKFFA krājuma

Traumatoloģijas un ortopēdijas katedra, 1975

LEĢENDĀRAIS VIKTORS KALNBĒRZS

V.Kalnbērzam – 90. LTOS, 2018
Foto J. Brencis

Ar izcilību beidzis RMI (1951), TOZPI līdzstrādnieks (1951-1955), žurnāla «Veselība» dibinātājs un pirmais redaktors (1958).

Rīgas, vēlāk Latvijas Traumatoloģijas un ortopēdijas institūta direktors (1959-1994).

RMI Traumatoloģijas, ortopēdijas un karalauka ķirurģijas katedras vadītājs (1960-1994), docents (1962), profesors (1969).

LPSR VAM galvenais traumatologs, ortopēds (1962-1991), LZA akad. (1992), Krievijas ZA akadēmiķis (2008).

1990. gada 4. martā balsoja par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas deklarāciju, LR 6. Saeimas deputāts (1995-1998).

Pētījis kaulu lūzumu osteosintēzi, izstrādājis plastiku operāciju un osteosintēzes metodes, veicis falloplastiku, krūšu endoprotezēšanu un pirmo Padomju Savienībā dzimummaiņas operāciju (1970-1973).

Izgdrojumu sarakstā ir 90 viņa radītās lietas, 27 patenti un pāri par 400 publikācijām.

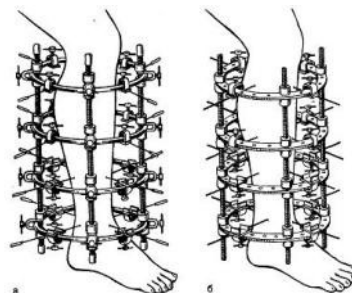

Рис. 79. Аппарат Калнберза:
А – скелетно-мышечный, Б – операционный.

V. Kalnbērza māja–muzejs Pierīgā
Ciemos pie profesora, 2015. Foto: M.P.

BRĀĻI BERTRAMS UN KRISTAPS ZARIŅI (ASV)

Bertrams Zariņš

Bertrams un Kristaps dzimuši Tukumā Otrā pasaules kara laikā mācītāja Riharda Zariņa ģimenē. Kā mazi bērni kopā ar vecākiem un māsu devās bēgļu gaitās.

BERTRAMS ZARIŅŠ beidzis Sirakūzu U, NY (1967; MD). Hāvarda U profesors ortopēdiskā ķirurģijā (kopš 1982). Pasaulē pazīstams kā sporta medicīnas un ortopēdijas profesors, kurš bijis ASV olimpiskās izlases galvenais ārsts (arī olimpiskajās spēlēs). Latvijas Medicīnas fonda līdzdibinātājs un vadītājs (kopā ar brāli profesoru Kristapu Zariņu). Bijis LĀZA priekšnieks (1991-1993)

KRISTAPS ZARIŅŠ beidzis Baltimoras U (1968; MD), Mičiganas U docētājs, Čikāgas U profesors un asinsvadu ķirurģijas klīnikas vadītājs (1982-1993), kopš 1993 – Stanforda U profesors. Prestižā Stanforda U atzinusi K.Zariņu par izcilu starptautiski atzītu speciālistu kardiovaskulārajā ķirurģijā.

Pirmais Pasaules latviešu ārstu kongress, 1989.
No kr.: K.Zariņš, B.Zariņš, K.Keggi, V.Kalnberzs

RSU goda doktori K.Zariņš un V.Zatlers,
2010.

PALDIES

MVM krājuma speciālistiem, īpaši **Inesei Bondarei**, **Mārtiņam Vesperim** un bibliotekārei **Lijai Blūmai**,

J. Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas prof. **Lolītai Fūrmanei**,

Krišjāņa Barona muzeja galvenajam speciālistam **Andrim Ērglim**,

arhīvu pētniekam un korp! *Lettonia* arhivāram **Arno Liepiņam**,

J. Alkšņa mazdēlam **Valdim Liepiņam**,

Raiņa un Aspazijas mājas darbiniekiem!

Mirušo piemiņas dienā, 2018. 25.XI. Stradiņu, Šiliņu un Celmiņu atdusas vietas. Foto: M.P.